

Joka XXVII.

(részletek)

Beszélgetés a paplakban

Janó még mindig a paplakban időzött. A plébános úr aprósüteménnyel is megkínálta. Ő engedelmet kért, hogy amit megenne, inkább hazavihesse a gyerekeknek. A pap őszinte elismerést jelentő mosollyal és helyeslő bólogatások után a tányér teljes tartalmát a szalvétába bugyolálta, majd Janó minden tiltakozása ellenére a tarisznyájába erőltette.

– Hát hogyan fiam, vidd csak nyugodtan. Csókoltatom őket.

Rögtön hozzáfűzte ezt is:

– Látod? Egyebek mellett erre is utaltam, amikor az imént dicsértelek. Jó apa vagy!

Janó mindig kényelmetlenül érezte magát, ha magasztalták, így igyekezett gyorsan összesodorni a beszélgetés korábban széthasadt fonálát. Őszintén örült ugyanis, hogy a szó a kéthetente péntekente tartott hitoktatásra terelődött. Örült, hisz ehhez kötve a gyerekek iskoláztatását is megpuhathatta.

– A gyerekek mindenképpen járni fognak. Nyica nevében nem tehetek ígéretet... Bár meg vagyok győződve, mivel valóságos anyaként félti őket, minden alkalommal idekíséri majd őket... És, ha már úgyis itt van, talán be is ül. Ha dolgom engedi – mert, ha valaha, most aztán igen sok dolgom kell, hogy legyen –, én is elkísérem őket... Már csak azért is, mert én mindhármukat félttem. (A félttem szót igencsak megnyomta, s egy sóhaj is kiszakadt belőle.)

– Miért ez a nagy-nagy félelmed, Joka? – kérdezte a plébános úr, mert tudta: egy őszinte sóhaj beszédesebb, mint sokszor a szavak.

Janó erre rendre elbeszélte bérlővé válásának történetét. Azt, hogy miként és miért utasította vissza a falubíró hálától fűtött ajánlatát. Azt, hogy fizetett gondnokká nevezze ki. Hogy maga a bíró is azt mondta, nagyot csalódott volna benne, ha a kecsgetetőbb és jövedelmezőbb megoldást választja a tisztességesebb helyett. Saját kiábrándulásáról is szólt, falubeli szomszédjaival kapcsolatban. Elmondta, hogy titkon számított a segítségükre – hiszen olyan ígéretesen kezdődött az ismeretségük. Ők pedig gyakorlatilag feljűk sem néztek az építkezés során. Pesta szomszéd gyalázatos vendégeskedése is felfakadt belőle. A plébános úrnak nagyon tetszett, amit Nyica határozott fellépéséről hallott. Nemcsak az, ahogyan kiebrudalta a kéretlen és szemtelen látogatót, hanem az is, hogy Joka mennyire büszkén és megmelengetett hangon számol be a lány hősiességéről. Janó aztán megemlítette a temető felé tett úton esett találkozását, amikor az is megerősödött, hogy mi állhat a dolog háttérében. Nem is „mi”! Sokkal inkább „ki”! Bözsi néne!

Amikor azt is elmondta, hogy mit kért Gergőtől, akitől tudomást szerzett erről az egészeiről, a plébános megint elismerőleg bólogatott. Száz emberből talán, ha egy akad, aki ezt így intézné, akit nem a boszszú gondolata, vagy a személyes számonkérés tüze fűtene.

– Ne higgye azt, plébános úr – mondta Janó –, hogy ok nélkül félttem a családomat. Egy cigányember esetében a jóhiszeműség könnyen megbosszulja magát. Sajnos sokszor megéltem (az öregeink még többször), hogy lebecsültük az ilyen Bözsi néne félekeltette veszélyt. „Csak egyetlen ember. Mit számít az ő ellenszenve? A többiek nem olyanok.” Ó, hányszor hallottam ezt. Aztán az az egy-kettő megmetyelvezte az egész sokaságot. Betört koponyáink, folyó vérünk, égő sátrink jelez-

ték a tévedésünket. Ami egyszer megtörtént, mindig megtörténhet. Az erdőtűz is kis szikrából támad.

– Hidd el, fiam, e faluban nem kell félned. Neked már nagyon sok barátod van. A személyes sorsodat nézvést tenéked is be kell látnod: a Jóisten őrzi lépteidet, valójában a tenyerén hordoz.

Janó ezen kissé elmerengett, s képtelen lett volna nem igazat adni az iménti szavaknak. Hangosan nem, csak magában mondott hálát, majd a többi, nem ennyire szerencsés cigány sorsát méregette. Vendéglátója mintha csak beleolvasott volna gondolataiba.

– Ne legyen kétséged: más cigányokkal is éppúgy törődik, mint veled.

Ezen aztán mindketten merengtek egy sort.

– Nem is jönnék velük mindig, csak ha dolgom engedi. Azért mondtam így, mert igen sok lesz mostantól a dolgom – tért vissza Janó a korábbi szavaihoz. – Olyan is, sőt, főleg olyan, amit még soha meg sem kíséreltem. A bérelt földet meg kell művelni. Okosan kell gazdálkodni, mert nem kevés a fizetendő árenda. Meg aztán tandíjra is kell a pénz. Azt szeretném – újságolta –, ha Flaré és Mirkó nemcsak péntekenként tanulna... Beíratnám, előbb a lányt, utóbb a fiút az iskolába. Az írnok úr említette, hogy igencsak költséges. Magas tandíjat kell fizetni... Leg-alábbis a mi mértékünkhöz mérten magasat. Megfizetem én! Meg ám! A magam bőrére tapasztaltam, mennyit ér, hogy olvasni és írni..., gondolkodni is megtanultam. Nincs az a pénz, amit – ha tehetném – meg ne adnék azért, hogy senki se kicsinyelhesse le életük során a gyermekemet. Szeretném hinni, hogy csak rövid időre kell belefeszülnöm a szándékba, mert amint hallom, a kitűnő nebulókat tandíjmentességgel jutalmazták. Ezért aztán a gyerekeim kitűnő tanulók lesznek!

Olyan határozottsággal jelentette ezt ki, hogy a plébános úr gondolatban ismét fejet hajtott előtte.

– Az írnok úr említette, hogy van valamiféle lehetőség arra, hogy a plébánia ösztöndíjat adjon az első félévre próbaképpen, hogy ingyenesen kezdhesse meg valaki a tanulást. Tudom előre, hogy mi a válasz... Mégis nézze el nekem a tisztelendő úr. Végül is apa vagyok. Nem tehetem meg, hogy fel ne tegyem a kérdést. Látna-e lehetőséget arra, hogy Flarém térítés nélkül kezdhesse az első félévét?

A plébános úr hosszasan hallgatott, alaposan át kellett gondolnia szavait, hogy meg ne bántsa ezt a jó embert. Hogy némasága ne legyen sértő, tenyerét közben Janóéra helyezte.

– Bárcsak minden szülő ilyen felelősséggel gondolkodna gyermekeiről! A legtöbb falufinak azonban sajnos nem fontos ez. Persze meg is érthető valamelyest, hisz ők sem tanulhattak. Gondolkodtam már sokat ezen. Elárulom neked, az is megfordult a fejemben, hogy az államhatalomnak valamiképp kötelezővé és ingyenessé kellene tennie az iskolába járást. Akkor aztán nemzedékről nemzedékre okosabb lenne a szegény ember gyereke is. Ha pedig okosabb lenne, megkevesebbé válna a nincstelenek száma. Márpedig, ahogy a legszegényebbek száma megszűkülne, úgy gazdagodna szellemében, de vagyonában is ez az egész ország... De érdekel is téged, hogy miről ábrándozik egy pap?!

– Nagyon is! – kapott szavába lelkesülten Janó.

A tisztelendő néhányat bólogatott, de nem folytatta. Visszatért az elhangzott kérdésre.

– Azt mondtad: tudod előre a válaszom. Ha így van, az okát is tudod. Nagy szerencsém, hogy okos ember vagy. Így fel sem tételezheted rólam, hogy cigányságotok miatt mondok nemet... Még csak nem is azért, mert ingatag lábon áll gyermekeid hitbéli tudása. Azért vagyok kénytelen elzárkózni kérésed teljesítése elől, amire – reményeim szerint – te is gondoltál, fiam. Alig vagytok még bötönyeiek! Csak igen kis ideje költöztetek ide. Voltak régen itt lakók, akiknek, mivel tehetősebbek voltak, elutasítással végződött az ösztöndíjkérelme. Másoknak – hogy finoman szóljak – az érdemtelenységük vezetett a visszautasításra. Megint mások pedig pusztán azért utasítottak el, mert az erre

fordítható összegkeretünk meglehetősen véges. Egyszerre legfeljebb, ha három tanulóra futja. Volt, aki akkor folyamadt ilyen segítségért, amikor már három diákot istápolunk... Még, ha akartuk is képtelenek voltunk támogatást adni... Bözsi nénét az ostobaságán és rosszindulatán kívül semmi sem fűti ellenetek. Láthatod, hogy ennyivel is mennyi bajt kavart. Ezeket az ösztöndíj-folyamodványukkal elutasított embereket a sértettség és bosszúvágy is hajtáná, ami sokkal veszélyesebb gyúelegg. Lehetőség éppen adódna az ingyenes félévre, hiszen most csak két, pénzeinkkel támogatott gyermek koptatja az iskolapadot... Ha azonban tégedet követve bárki ösztöndíjat kérne – hidd el, tüstént akadna több is –, kénytelen lennék őt, illetőleg őket visszautasítani. Újabb ellenlábásokkal tekinthetnél szembe. Nem csak te, hanem a kislányod is megszenvedné. Hogy az én tekintélyemet megtépázná, az nem érdekel. Én csak az Úrral vagyok elszámolásban. De éppen ez kényszerít arra, hogy ne csak a révet, hanem a vámot is lássam. Az iskolabérnél nagyobb árat kellene fizetned.

– Magam is úgy véltem, hogy korai a kérés. A többit azonban nem tudhattam, így nem is gondolhattam végig. Ha ismertem volna ezeket az érveket is, fel sem teszem a kérdést.

– De igenis jó, hogy szóba hoztad. Mert különben nem mondhatnám el, hogy másként viszont segíteni tudok... Persze ezzel is neked adok gondot. Az iskolamester már huzamost rágja az ottani hitközség fülét, hogy áldozzon pénzt az intézmény fejlesztésére. Elképzelhetetlenül rosszak az iskolaasztalok, padok, táblák, székek. Minden nyeklik-nyaklik, ahogy panaszolja... A keresztállításnál láttam, milyen remekül értesz a famunkákhoz. Ha megírnám, hogy egy féléves mentességadásért helyreütöd náluk mindazt, ami helyreüthető, és elkészíted, ami azon felül szükséges, úgy hiszem, hogy beleegyeznének a tandíjmentességbe. Könnyebb arról lemondani, ami nem jött kézhez, mint arról, ami befolyt, de kiadásként ezer helye van... Voltaképpen nem vesztenének semmit, hiszen ledolgoznád a tandíj összegét. Ez a munka gyerekeid iránt is nagyobb bizalmat szülne. Gondold meg: írjak-e nekik?

– Nincs mit ezen meggondolni! Ez egy remek ötlet! Írjon nekik, tiszteendő úr! Egy próbát megér. Köszönöm szépen – lelkesedett Janó.

Úgy megvidámodott a gondolattól, hogy már búcsúzni is kezdett. Túl is volt rajta, amikor a küszöbötől visszalépett.

– Azám! Ni, de buta vagyok! Amiért voltaképpen jöttem, azt szóba se hoztam.

– Hát ülj le újra, fiam. Kerülj ismét beljebb!

– Eredendően azért jöttem, mert tájékoztatásra szorulok, és a temetőőr szerint, ha valami segít, az a plébánia anyakönyve lehet... Azért jártunk kint a gyerekekkel és Nyicámmal..., akarom mondani: Nyicával a temetőben, hogy a hagyatéki föld néhai tulajdonosának sírja elé járuljunk. A holtában egyelőre rokotalanná lett öreg Sárközi emléke előtt kívántunk tisztelegni. Sírját azonban sehol sem leltük, hiába kerestük órákon át.

– A Sárközi cigányt? Csak annyit tudok, hogy a falu temettette. Ha előáll az örököse, a hagyatékat átadásakor levonják majd a szertartás árát. Nálunk nincsen róla nyilvántartás. Óhitú volt! Maga is hirdette: keresztény ugyan, de nem pápista. Be nem tette volna lábát a templomunkba, hiába hívtam... Amikor úton volt, akkor térhetett be az őféle imahelyekre, mert kemény hite volt, az el nem vitatható. Ő is keresztény módra élt, csak a maga módján...

Bárhol is szolgáltam, akit rokon nélkül temettek, mindig ott voltam a földbetételénél. Még, ha kálomista, lutheránus, vagy zsidó ember volt is. Persze náluk papi ornátus nélkül. Ember az emberhez... Csakis, mint közönség. Sárközi temetésére is szándékoltam elmenni. Számon is tartottam, ezért emlékezek csak rá... Ha érdekel, még a napját is ki tudom keresni. Abban segít a mi anyakönyvünk. Hiszen azért nem tudtam mégsem elkísérni legvégső útján, mert az utolsó kenettel

kellett házhoz igyekezni. Pont azon időben hívtak Zsíros-Tóth Istvánhoz. Fél órára rá, hogy odaértem, már a halotti imát mondtam felette. Amikor elhalálozott, azon órákban temették Sárközi cigányt is. Az időpontot kívül sajnos mást nem mondhatok. Ha az segítene, kikeresem neked. Egyet ígérhetek: tudakozódom, hátha emlékszik rá valamelyik hívem, ki fuvarozta koporsóját a temetőbe. Gondolom, az a személy ásta ki a sírt is. Ő eresztette mélybe a segítőjével... Zalavári barátja inkább tudna segíteni...

– Az írnok úr? – vágott közbe Janó!

– Bizony, hogy ő. A számadáskönyvükben benne kell, hogy legyen, kinek adták kezeihez az eltemetésért járó kifizetést.

Janó ezek után tényleg hazaindult. Az írnok urat hiába kereste. Vagy, mert csakugyan hivatalán kívül tartózkodott, ahogy az összevont szemöldökű hajdú állította, vagy csak azért, mert az illető fölöttébb rosszindulatú volt vele, és kicsinyesen becsapta. Mindegy is volt.

Otthon várta a munka. Fűrészelt, gyalult, csiszolt és füttyörészett. Amikor úgy alakult kezei közt, akként formálódott szerszámok alatt a fa, amint azt kigondolta – mindig jókedvre derült. Kiskorában még kovács- és lakatosszerszámok közelében élt. Munkálkodó édesapjától azonban már akkor megtanulta: munka közben csakis és kizárólag a munkára szabad összpontosítani. Ha nem hallgat a szóra, s nem így tesz az ember – mondta – szétlapított ujjak, törött csontok, súlyos égésnyomok vezetik rá erre. A famunkáló szerszámok se veszélytelenebbek, sőt olyik még veszedelmesebb is. Munka közben tehát nem vethetett fészket agyában semmi más gondolat, mint az a munkafolyamat, amit éppen végzett. Ezért is szeretett minden indulattal vagy kétségbeeséssel teli időszakban azonnal nekilátni valami munkának. Mostanában azonban nem ilyen szándék vezette. A Borba Bálintéknál látott ágyakat és saroklócát igyekezett elkészíteni. A maguk házába, a maguk szobáiba... a maguk számára. Előbb mindegyikhez külön-külön elkészítette a szükséges lapokat, deszkákat, léceket. Megfúrta vagy kifűrészelte a csapolások helyeit is. Most készült el az utolsó munkadarabokkal. Díszítményekkel nem fecsérte az idejét. Hozzájuk az egyszerű, letisztult formák illenek. Már az is nagy dolog, hogy igazi ágyuk, ülőkékük lesz. Nem olyan lócák, meg szedett-vedett ülőalkalmatosságok, mint eddig.

Minden kész alkatrészt, szükséges szerszámot, szegeket, vasalatokat összehordott. Csakis ő volt képes átlátni, hogy mi, és miért került éppen oda, ahol van.

Nyica tréfásan meg is jegyezte.

– Tehetnél már egy kis rendet, mert a végén még cigányoknak néznek bennünket!